

Dwa tomy "Corpus Christianorum"

R.W. THOMSON, *A Bibliography of Classical Armenian Literature to 1500 AD*, Brepols, Turnhout 1995, ss. 325.

Répertoire des Bibliothèques et des catalogues des manuscrits grecs de Marcel Richard, troisième édition entièrement refondue par Jean-Marie OLIVIER (Institut de recherche et d'histoire des textes, CNRS). Brepols, Turnhout 1995, ss. XVI+953.

Przy serii "Corpus Christianorum", wydawanej przez Opactwo św. Piotra w Steenbrugge, ukazują się tomy zawierające różnego rodzaju repertoria, jak n.p. repertorium klasztorów ormiańskich, recenzowane przez nas w *Warszawskich Studiach Teologicznych* 6(1993), 301n. Dwa tomy wydane w 1995 roku są właśnie takimi pomocami typu "instrumenta laboris".

Nazwisko R.W. Thomsona, profesora w Oxfordu, tłumacza Agathangelusa na język angielski, jest dobrze znane wszystkim zajmującym się starożytną literaturą armeńską; dorobek znakomitego armenologa można sprawdzić wedle indeksu omawianego tomu (s. 321). Niniejsza bibliografia literatury ormiańskiej starożytnej (to jest do roku 1500) pokazuje, jak silne były kontakty literatury ormiańskiej ze

światem klasycznym i jak bogata była twórczość pisarzy ormiańskich, tylko wyrwkowo, niestety, znana w kulturze europejskiej.

Tom otwiera dział ogólny zawierający bibliografię bibliografii literatury ormiańskiej, następnie bibliografię "reference book" dotyczących literatury ormiańskiej, a więc przede wszystkim podręczników literatury oraz w końcu studiów na temat krótszych okresów kultury ormiańskiej.

Następuje pasjonujący dział, który zainteresuje nawet nie specjalistę od literatury ormiańskiej, a mianowicie bibliografię przekładów dzieł literatury klasycznej greckiej i syryjskiej na język ormiański, zestawionych alfabetycznie według autorów. Ten dział pozwala nam zrozumieć lepiej więzy kultury ormiańskiej z starożytną i średniowieczną Europą. Niewątpliwym *lapsus calami* jest przypisanie prac dotyczących św. Benedykta opata Benedyktowi papieżowi (574-578), s. 40.

Następnie autor zestawia bibliografię dotyczącą pisarzy ormiańskich, podając przekłady ich dzieł na języki nowoczesne i opracowania ich dotyczące. Ze smutkiem stwierdzamy zupełny brak polskich przekładów i opracowań, których przecież mamy już trochę. Autor śledzący literaturę rosyjską, która zawiera szczególnie bogactwo opracowań literatury ormiańskiej, dobrze zresztą rozumiałe, nie zauważył Polski, która w ostatnich latach wzbogaciła się o kilka opracowań: przekłady Grzegorza z Nareku, Arakela z Tabryzu (ten jednak nie wszedłby do bibliografii, ze względu na późniejszą epokę) i trzy antologie poezji ormiańskiej.

Następuje "Bibliographies by topic", a więc: Apocrypha, Bible, Commentaries, Fables, Geography, Grammar [Language, Lexicography, Rhetoric], Hagiography, Historiography, Law [Canon, Secular], Liturgy, Medicine, Mythology, Philosophy, Science [Astronomy. Calendars, Mathematics].

Dzieło zamykają dwa indeksy: autorów starożytnych i średniowiecznych i nowoczesnych.

Bibliografia Thomsona jest pierwszą tego rodzaju i tak obszerną i całościową bibliografią literatury ormiańskiej, która daje całościowy przegląd literatury ormiańskiej. Należy przypuszczać, że wkrótce będzie musiało ukazać się nowe i poszerzone wydanie, obejmie pozycje brakujące w tym wydaniu. Niemniej i w tym wymiarze stanowi ona bardzo pożyteczne narzędzie zarówno dla badaczy literatury ormiańskiej jak i dla badaczy kultury europejskiej, z którą literatura ormiańska jest tak silnie związana.

Katalog M. Richard, wielkiego uczonego francuskiego jest dziełem klasycznym dla wszystkich, którzy mają do czynienia z wydawaniem tekstów greckich. Wydany w 1948 szybko się rozszedł a ponadto trzeba go było uzupełniać i w 1963 wydano I Suplement, przygotowując równocześnie drugi. Śmierć M. Richard przerwała prace, które podjął J.-M. Olivier. i których owocem jest niniejszy tom.

Jest to katalog wszystkich bibliotek zawierających rękopisy greckie i katalogów tych bibliotek.

Tom otwiera spis miejsc, w których znajdują się rękopisy greckie. Pierwsza, stosunkowo krótka część tomu zawiera zestawienia szeregu bibliografii wyspecjalizowanych, a więc Bibliografię bibliografii, zestawów prac, katalogów specjalnych (rękopisów alchemicznych, astrologicznych, biblijnych, rękopisów datowanych, hagiograficznych, ilustrowanych, prawnych, liturgicznych, medycznych, muzycznych, katalogów w porządku autorów, kopistów, fac-simile i palimpsestów) oraz katalogów

regionalnych czy wedle krajów. Tu można dorzucić jako ciekawostkę: wszystkie trzy katalogi rękopisów greckich w Polsce są dziełem nie Polaków (s. 55).

Następny dział, najobszerniejszy, to zestaw katalogów poprzez mniejsowości. Okazuje się z niego, że w Polsce rękopisy greckie znajdują się w Iłblągu (s. 277) - 3 rękopisy, Kórniku (s. 436) - 1 rękopis, w Krakowie: Biblioteka Jagiellońska (s. 439n.) - 16 rękopisów, w Muzeum Czartoryskich (tamże), w Toruniu (s. 795) - 1 rękopis, w Warszawie (s. 828) i we Wrocławiu (s. 845-849) - 39 rękopisów. Jak z tego zestawienia widać zasoby polskich rękopisów greckich nie są zbyt obfite, szczególnie w zestawieniu z wielkimi bibliotekami Zachodu, Rosji czy Grecji.

To repertorium nie wydaje się, by znalazło wielkie zastosowanie w polskiej rzeczywistości bibliotecznej: i z powodu nikłości zasobów rękopisów greckich jak i z powodu niewielkiego zainteresowania wydawaniem tych tekstów. Jest to jednak dzieło, które musi się znaleźć w rękach tych wszystkich, którzy będą podejmowali pracę nad wydawaniem i opracowywaniem tekstów greckich.

ks. Marek STAROWIEYSKI